

DYNAMICS OF THE COMPETITIVE ENVIRONMENT IN SOCIAL WORK EDUCATION ON THE BACKGROUND OF THE NATIONAL MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES

Abstract: The need to study the dynamics of the competitive environment in the university education in Social Work is dictated by the emphasis placed on a pan-European and national scale on the development of the competitive environment. The article introduce a short competitive study of the social work education represented in the Bulgarian university system.

Author information:

Rosica Mihaylova
 Assoc. Prof, PhD
 Faculty of Education
 Konstantin Preslavsky – University of Shumen
 ✉ r.mihaylova@shu.bg
 🌐 Bulgaria

Keywords:

social work education, competitive environment

Изследването е финансирано по проект РД-21-182/05.03.2020 г. „Динамика на конкурентната среда на националния пазар на образователни услуги (2015-2020)”, „ШУ „Епископ Константин Преславски”

Необходимостта от обследването на динамиката на конкурентната среда в обучението по Социална работа е продиктувана от акцента, който се поставя в общеевропейски и в национален мащаб върху развитието на конкурентната среда на пазара на образователни услуги, в която разгръщат дейността си образователните институции с представените в тях професионални направления, като важен фактор за осигуряване на нужното ниво на взаимодействие както в академичната общност, така и в междуинституционалните контакти на институцията, а също в контекста на актуалната политика за интернационализация на образователния процес и изграждането на научна инфраструктура в регионален и в международен план, както и с оглед оптимизиране на релацията *образование-наука-общество-бизнес*.

Последните години висшите училища, предоставящи образователни услуги, са изправени пред редица предизвикателства, трудности и изисквания, които произтичат от непрекъснатите, динамични промени в средата, в която те функционират. Кризата в икономиката, постоянните промени в законодателството, демографските негативни тенденции и глобализацията в предлагането на образователни услуги води до значително свиване на реалния и потенциалния пазар на тези услуги на регионално равнище. В същото време нараства броят на предложителите на образователни услуги защото в динамичния съвременен живот необходимостта от постоянно придобиване на нови знания и надграждане на вече съществуващите се усилва чувствително. Тези фактори оказват силно влияние върху конкуренцията в сектора на образователните услуги като нейният интензитет непрекъснато расте. Възникналата ситуация поставя сериозни предизвикателства пред висшите училища като образователни институции, в техния стремеж към оцеляване, развитие и успех в дългосрочен план.

Особен акцент на конкурентоспособността на пазара на образователни услуги поставят и „Стандартите и насоките за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование“ (ESG), одобрени от Конференцията на министрите в Ереван (май 2015 г.). Особено внимание на конкурентната среда, в която висшите училища функционират се поставя в Стандарт 10 Циклично външно осигуряване на качеството и по-конкретно в 10.1.2., където се обръща конкретно внимание на работата на професионалното направление в конкурентна среда. Стандарт 2 (2.1.4.) от системата пък разглежда конкурентоспособността от аспекта на съвместимостта на учебните програми на професионалните направления с други такива във висши училища в България и европейското пространство. Стандарт 5 разглежда и възможностите за международна и междуинституционална мобилност. Сравнителният анализ на аналогичните програми от други висши училища акцентира върху възможностите за професионална мобилност на студентите, завършили дадените специалности.

Обучението по социална работа в България има своята история и корени. Хорст Роли описва образованието по социална работа в България на няколко етапа „*Първата държавно призната специалност социални дейности датира от 1932 г. Повтарящи се реформи през годините 1944, 1973, 1989, 1991 и 2002 маркират исторически преходи и административни и академични новости.*“ [4, с.142]. В своя дисертационен труд М. Григорова-Иванова посочва и в конкретика началото на образованието по социална работа, а именно „*През 1932г. в София Българският женски съюз създава Висша социална школа, която фактически е първото училище за социални работници. Школата съществува до 1944г. и провежда систематично професионално обучение, което включва само жени.*“ [2, с.32]. След Втората световна война отнема значително време, за да се възстанови образованието по социална работа, като то се развива в рамките само на няколко учебни заведения. „*През 1973г., в рамките на Обединен медицински техникум – гр. София (днес Медицински колеж „Й. Филаретова), образованието по социална работа в България е възстановено. Това е първото учебно заведение в страната, което подготвя професионални социални работници. За известен период на прекъсване, до 1989г., обучението се извършва в ПМИ - гр. В.Търново и във Висшия финансово-стопански институт в гр. Свищов - специалност „Социално дело“*“ [2, с.33]. След промяната и прехода в България съвременните основи на образованието по социална работа се поставят от Софийски университет последван от редица други. „*През 1991г., СУ поставя началото на университетското образование. Следват ЮЗУ, Нов български университет, ВТУ, Бургаски свободен университет и Варненски университет. Периодът до 1996г. е период на „търсене“. Всеки ВУЗ освен различни наименования на специалностите поставя и различен акцент в обучението.*“ [2, с.33]. Обучението по социална работа в Шуменски университет стартира през учебната 2003/2004 г. с новоразкритата специалност „Социални дейности“, като от учебната 2006/2007 г. се поставя началото и на обучението в ОКС“ магистър“ (1).

В професионалното направление в Шуменски университет перманентно се анализират актуалните характеристики на образователния пазар и динамиката на конкурентната среда. Проучва се спецификата на пазара на труда, изследват се изискванията към квалификационния профил на специалистите с образование в сферата на социалните дейности в актуалната икономическа и културна ситуация. Резултатите от този анализ са предмет на обсъждане на множество заседания на катедрените и факултетски съвети. Те се вземат предвид при изграждането на стратегията за развитие на професионалното направление като цяло и на отделните специалности, отчитат се при формирането на политиката за работа с потенциалните кандидат-студенти, при структурирането на учебното съдържание в учебните планове и учебните програми. Търси се баланс между базови дисциплини и дисциплини, отразяващи актуалните тенденции в развитието на хуманитарното знание. При търсене на оптимални решения се отчитат също мултиетническият характер на региона и интересите на обучаваните студенти.

Професионалното направление 3.4. Социални дейности в Шуменския университет се вписва органично в структурата на висшето образование в България, като едновременно с това внася в нея свой собствен акцент.

В данните от Рейтинговата система за професионално направление 3.4. Социални дейности през 2019 г. се представят данни за 12 Висши училища, като в едно от тях не се посочва реализиране на обучение в направление 3.4. Социални дейности, а именно Бургаски

свободен университет. С изключение на него професионално направление **3.4 Социални дейности** е представено във всички висши училища в ОКС „бакалавър“, а в ОКС „магистър“ не се реализира обучение само в Медицинския университет в Плевен. През 2016 г. единствено в Медицински университет – Плевен се провежда обучение в ОКС „професионален бакалавър“, което към 2019 г. е вече ОКС „бакалавър“.

В сравнение с данните от проекта на ШУ през 2016 г. („Мониторинг на дейностите за оценка и управление на качеството на образованието в ШУ в контекста на новите образователни политики и динамиката на пазара на образователни услуги“) и данните от Рейтинговата система тогава се забелязва, че към 2019 г. се е увеличил броя на представените в Рейтинговата система висши учебни заведения, които реализират обучение в ПН 3.4. Социални дейности. Към 2016 г. в Рейтинговата система се открива информация за 8 ВУЗ, за разлика от 2019 г., където излиза информация за 12 ВУЗ. В периода от 2016 г. до 2019 г. е отпаднала обучението в направлението в Бургаски свободен университет и Медицински университет Варна.

Най често акредитираните специалности са „Социални дейности“ в ОКС „бакалавър“, а в ОКС „магистър“ се наблюдава разнообразие в предлаганите от ВУЗ-овете магистърски програми. Дистанционна форма на обучение в момента не се предлага от висшите училища в България.

Уникални програми за ШУ за предлаганите магистърски такива, а именно Регулиране и контрол извън сферата на материалното производство и Социално прогнозиране, които ги няма предлагани от другите висши училища, реализиращи обучение в направлението.

Магистърската програма на ШУ Социално прогнозиране е нова спрямо предлаганите такива през 2016 г.

Представяне на ПН Социални дейности в ШУ в РСВУ за 2015 г.

1. В група индикатори „Учебен процес“ ШУ заема 5 място (8.85) след Югозападен Университет „Неофит Рилски“ (9,73) и е пред Тракийски Университет (8.68).
2. В същата група **ШУ регистрира пето място** в индикаторите *Интензивност на обучението* (22.72) и е на пето място по *Специалности за обучение на бакалаври* с (1,00), и е на **пето място** в индикаторите *Удовлетвореност от учебния процес* (8.85); В графата *Участие в стажове* (77.78) ШУ бележи ръст, и се издига от пета на четвърта позиция. По показател *Специалности за обучение на магистри* (2.00) заема пето място – заедно с Тракийския и Пловдивския университети.
3. В група индикатори „Научни изследвания“ (21.13); Престиж (4.34) и Реализация и връзка с пазара на труда (128.13).
4. ШУ изостава по индикатора „Общо средства за НИД на студент“ с (148.09). В направлението Научни изследвания с (21.3) се отчита изоставане по отношение на СУ и Пловдивски Университет. В групата индикатори „Учебна среда“ ШУ заема 4 място. По индикатора *Ползваемост на библиотечния фонд* е на **трето място** (27.81), като преди нас е ЮЗУ (28.95), а след нас е СУ (21.61) и останалите 6 университета. По индикатора *Удовлетвореност от учебната среда* ШУ е на **четвърто място** (8.58). По индикатора *Стопански инвентар* ШУ е на **първо място** (192.97), след нас са ЮЗУ (186.98) и РУ (123.03), а останалите университети са с много по-ниски стойности.
5. В групата индикатори Социално-битови и административни услуги ШУ заема трета позиция. По индикатора *Стипендии* сме на **втора позиция** (385.99), непосредствено след СУ (873.97). По индикатора *Удовлетвореност от социално-битовите и административни услуги* ШУ заема **втора позиция** (8.7) след ЮЗУ (9.11), както и по индикатора *Самооценка на администрацията за социално-битовите и административни услуги* (6,18) след ЮЗУ (6,26).
6. ШУ заема 6-та незавидна позиция по Престиж, като е на последна позиция по индикатора *Среден успех от дипломата за завършено средно образование*, който е най-нисък от всички те осем университета (4,74).
7. По групата индикатори от Реализация и връзка с пазара на труда ШУ заема **второ място** по *Приложение на придобитото висше образование и реализация по призвание* (71,93), веднага след Тракийския университет (80,56).

Анализ по групи индикатори в РСВУ за 2019 г.:

1. В група индикатори „Учебен процес“ ШУ заема 2 място по индикатор *Програмна акредитация* (9,36) непосредствено след Софийски университет (9,46). За разлика от 2016 г., когато ШУ е заемало 5 място (8,85) след Югозападен Университет „Неофит Рилски“ (9,73) и е пред Тракийски Университет (8,68).
2. В същата група **ШУ регистрира четвърто място** в индикаторите *Ексклузивното на преподавателския състав* (90,72) след Софийски университет (92,67), Тракийски университет (94,81) и Технически университет Варна (97,58). Задни позиции в индикатор *Международна мобилност (0) за ШУ*, където водещи са Софийски университет (31,35), Русенски (48). Сравнявайки данните за всички университети, в които е представено професионалното направление, се наблюдава висок процент на висшите училища с нулева международна мобилност по данни от РСВУ.
3. В група индикатори „Научни изследвания“ и *Съотношение на докторанти и студенти* ШУ се нарежда на **шесто място** (2,75) непосредствено след Технически университет Варна (3,23) и ВТУ (3,37).
4. Професионалното направление в ШУ е на **пето място** по индикатора *„Привлечени средства за НИД на студент“* с (325) след Нов български университет (340), ЮЗУ (406), Технически университет Варна (457) и СУ (828).
5. В групата индикатори „Учебна среда“ индикатора *Ползваемост на библиотечния фонд* ШУ е на **второ място** (31,93), като преди нас е СУ (45,5). По индикатор *Библиотечен фонд на студент* ШУ е на **трето място** (57) след РУ (68, 28) и СУ (139,11).
6. В групата индикатори Социално-битови и административни услуги по индикатора *Стипендии* ШУ заема **шеста позиция** (316), непосредствено след ЮЗУ (318).
7. ШУ заема **пета позиция** по Престиж, *Чуждестранни студенти* (0, 61) след ЮЗУ (2,5,) и СУ (2,62). Водеща позиция в този индикатор заема Пловдивски университет (4, 58).
8. По групата индикатори от Реализация на пазара на труда ШУ е на водеща позиция с най-ниска безработица (1,56). По индикатор *Приложение на придобитото висше образование и реализация по призвание* ШУ заема **трета позиция** (54,6) след РУ (60) и Нов български университет (70).

Преподавателският колегиум в професионалното направление в Шуменски университет е добре запознат със състоянието на конкурентната среда и отчита спецификите ѝ в процеса на планирането и осъществяването на обучението в направлението. Катедрата следи множеството информационни материали, публикувани в интернет пространството, което позволява да се следят тенденциите в развитието на науката и образованието и да се откриват образователните възможности.

Общата информираност на колегиума, получена въз основа на наличната база данни с учебна и нормативна документация, , от рейтинговата система, от участия в акредитационни процедури и от лични впечатления от контакти с колеги, позволява на звеното да бъде в крак с условията и тенденциите на образователния пазар в разглежданата сфера, с добрите практики и иновационни модели на колегиите.

Многогодишните традиции на Шуменски университет и в частност на Педагогически факултета в подготовката на специалисти за социални дейности са със солидно присъствие в различни социални структури, държавни, общински и обществени институции и организации; изградената оптимална образователна и научна среда; непрекъснато обогатяващата се информационна и материална база, създадените национални и международни контакти с образователни и научни институции спомагат за утвърждаването на Шуменския университет като образователен център и духовно средище в обширния регион на Североизточна България, образец за толерантност в образованието и в социалния живот с особен акцент към подготовката на висококвалифицирани педагогически кадри, способни да се адаптират към съвременната динамика на пазара на труда и да проявяват добри професионални умения за социална.

References:

1. Vachkova, K. Istoria na katedrite v Shumenski universitet „Episkop Konstantin Preslavski“ (1971-2011), Universitetsko izdatelstvo „Episkop Konstantin Preslavski, 2011, ISBN 978-954-577-578-9
2. Grigorova – Ivanova, M. Sotsialno–meditsinski aspekti na podgotovkata i realizatsiyata na sotsialnite rabotnitsi, disertatsionen trud, Sofia, 2019.
3. Chavdarova, A. Istoria na sotsialnata rabota, IK Bulherba, 2007, ISBN 978-954-9883-11-4
4. Rolly, H. F. Soziale Arbeit in Bulgarien, Biblion Verlag, München, 2005, ISBN 3-932331-51-6
5. <https://rsvu.mon.bg/rsvu4/#/>